

POGLAVLJE 3

STRUKTURNE PROMENE U OKVIRU SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE SRBIJE

Elena Jovičić¹

Apstrakt

Glavni fokus rada je usmeren na analizu spoljnotrgovinskih performansi Republike Srbije u oblasti prerađivačke industrije u periodu od 2003. do 2014. godine, uz poseban osvrt na sagledavanje strukturnih promena. U cilju kompleksnijeg sagledavanja osnovnih trendova, kao i nastalih strukturnih promena u okviru trgovinske razmene dobara prerađivačke industrije u navedenom periodu, posmatra se struktura izvoza i uvoza prema relevantnim međunarodnim trgovinskim klasifikacijama.

Sprovedena analiza pokazuje da je tokom posmatranog perioda, a naročito tokom poslednjih par godina, došlo do određenih poboljšanja nekih pokazatelja spoljnotrgovinske razmene. Naime, uočava se tendencija smanjenja spoljnotrgovinskog deficita, kao i poboljšanje pokrivenosti uvoza izvozom po pojedinim kategorijama. Uprkos tome, postoje problemi i nedostaci koji sprečavaju efikasniju realizaciju strukturnih promena u okviru spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije, među kojima prednjači niska konkurentnost srpskih proizvoda prerađivačke industrije, pad industrijske proizvodnje, nezadovoljavajuća struktura izvoza, kao i neadekvatna državna podrška.

Ključne reči: spoljnotrgovinska razmena, izvoz, uvoz, prerađivačka industrija, strukturne promene, Republika Srbija

---

¹ Elena Jovičić, MA, istraživač-saradnik, Institut ekonomskih nauka, Beograd; student doktorskih studija na Fakultetu međunarodnih odnosa Ekonomskog Univerziteta u Pragu, e-mail: elena.baranenko@ien.bg.ac.rs.

UVOD

Proizvodi prerađivačke industrije već niz godina dominiraju u srpskom izvozu uprkos nezadovoljavajućem položaju industrijskog sektora. Međutim, struktura izvoza prerađivačke industrije je nepovoljna, jer su u njoj najzastupljeniji srednje i nisko tehnološko intenzivni proizvodi, odnosno proizvodi s niskom dodatom vrednošću, pre svega metali, hemikalije i prehrambeni proizvodi (Branković A. i Baranenko E., 2014, str. 567). Sve to nameće zaključak da je neophodno usredsrediti se na efikasniju implementaciju strukturnih reformi i promena u okviru prerađivačke industrije, usmereno prema tehnološki intenzivnijim proizvodima. Na taj način bi mogao biti omogućen rast konkurentnosti i produktivnosti sektora prerađivačke industrije, što bi u značajnoj meri doprinelo ekonomskom rastu uopšte. Usled činjenice da izvozna specijalizacija prati proizvodnu specijalizaciju (Mičić V., 2013, str. 209), strukturne promene prerađivačke industrije bi pozitivno uticale i na rast izvoza, a samim time i na smanjenje spoljnotrgovinskog deficita.

Rad je fokusiran na sagledavanje osnovnih tendencija spoljnotrgovinske razmene u oblasti prerađivačke industrije, uz poseban osvrt na analizu strukture razmene. Cilj rada je determinisanje strukturnih promena, kao i problema koji su karakterisali razmenu u periodu 2003 – 2014. godine. U svrhu omogućavanja što potpunijeg uvida u promene učešća pojedinih sektora, respektivno grupa proizvoda u izvozu i uvozu, Struktura spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije se posmatra prema sektorima SMTK (*Standard International Trade Classification - SITC*), prema klasifikaciji delatnosti i prema ekonomskoj nameni proizvoda po metodologiji EU.

Struktura rada je sledeća. Na početku se daju metodološke napomene, u kojima se navode izvori korišćenih podataka kao i preračunavanja koja su autori izvršili. Nakon toga, prikazuje se pregled opštih tendencija ukupne spoljnotrgovinske razmene i razmene proizvoda prerađivačke industrije. Sledi analiza promena u strukturi spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije. Na kraju se daje sažetak najznačajnijih zaključaka koji proističu iz izvršene analize.

METODOLOŠKE NAPOMENE

Izvor podataka o robnom izvozu i uvozu je Republički zavod za statistiku. Podaci su preuzeti iz saopštenja pod oznakama ST-12, ST-13, ST-15 i ST-16, i iz on-line baze podataka (<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>).

Korišćeni podaci su izraženi u evrima. Podaci o izvozu i uvozu proizvoda prerađivačke industrije su izdvojeni iz podataka klasifikovanih po Nomenklaturi statistike spoljne trgovine (NSST) Republičkog zavoda za statistiku korišćenjem tabela usaglašenosti između Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije i Klasifikacije delatnosti, koje su dostupne na web stranici Evrostata (http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/index.cfm?TargetUrl=DSP_PUB_WELC).

Analiza prema sektorima SMTK uključuje samo 5, 6, 7 i 8 sektor. Ovo je učinjeno zbog nemogućnosti eliminisanja iz strukture osnovnih sektora, usled neraspoloživosti svih neophodnih podataka, podsektora ili grupa proizvoda koji nisu deo prerađivačke industrije.

Kada je u pitanju analiza prema Klasifikaciji delatnosti, usled promene metodologije u 2009. godini, kao i u cilju omogućavanja neprekidnog praćenja trendova i promena u strukturi tokom celog posmatranog perioda, izvršena su određena preračunavanja. Takođe, radi preglednosti, analizom promene strukture spoljnotrgovinske razmene su obuhvaćeni samo sektori koji su imali najznačajnije učešće u 2014. godini.

OPŠTE TENDENCIJE U UKUPNOJ SPOLJNOTRGOVINSKOJ ROBNOJ RAZMENI I RAZMENI PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE

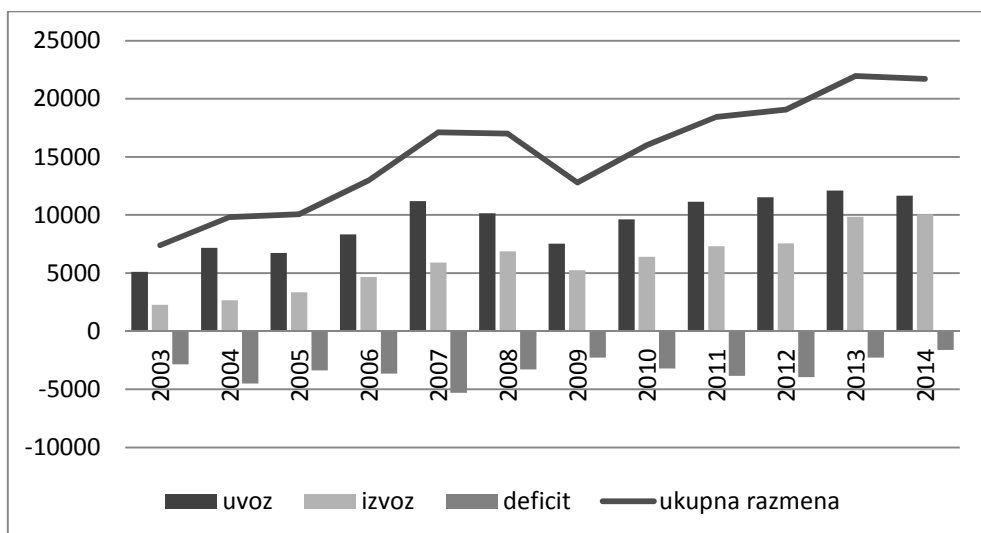
Ukupna spoljnotrgovinska razmena Srbije, izraženo u tekućim cenama, u 2014. godini u odnosu na 2003. je porasla 3 puta, dostignuvši ukupni iznos od 26,7 milijardi evra. Vrednost ukupnog izvoza u 2014. je iznosila 15,5 milijardi evra, što predstavlja povećanje od čak 4,6 puta u odnosu na 2003. godinu. Ukupan uvoz dostigao je 11,2 milijardi evra, odnosno porastao je 1,7 puta, što je znatno skromniji rezultat u poređenju sa situacijom na izvoznoj strani. Spoljnotrgovinski deficit sa iznosom od 4,4 milijardi evra se gotovo spustio na nivo iz 2003. godine. Međutim, treba imati u vidu da je smanjenje deficita posledica ne samo bržih stopa rasta izvoza u odnosu na uvoz, već i smanjenja stopa rasta ukupne spoljnotrgovinske razmene usled uticaja ekonomske krize.

Proizvodi prerađivačke industrije su tokom celog posmatranog perioda učestvovali u vrednosti ukupne spoljnotrgovinske razmene, u proseku sa značajnih 80%. Smanjenje učešća je bilo zabeleženo samo u 2008. i 2009. godini, kada je usled uticaja ekonomske krize udeo proizvoda prerađivačke industrije iznosio 71%, 73% respektivno. Pri tome, u izvozu su proizvodi prerađivačke industrije učestvovali u

proseku sa 90%, dok je u uvozu njihov udeo iznosio oko 80% (u 2008. i 2009. učešće u ukupnom uvozu je bilo 62%, respektivno 65%).

Analiza trendova spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije pokazuje da one u mnogome korespondiraju sa trendovima u ukupnoj razmeni. Naime, ukupna spoljnotrgovinska razmena proizvoda prerađivačke industrije u periodu 2003-2014, izuzev 2008, 2009 i 2014. godine, iskazuje pozitivnu dinamiku rasta (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Spoljnotrgovinska razmena proizvoda prerađivačke industrije u periodu 2003-2014, mil. EUR

Izvor: RZS

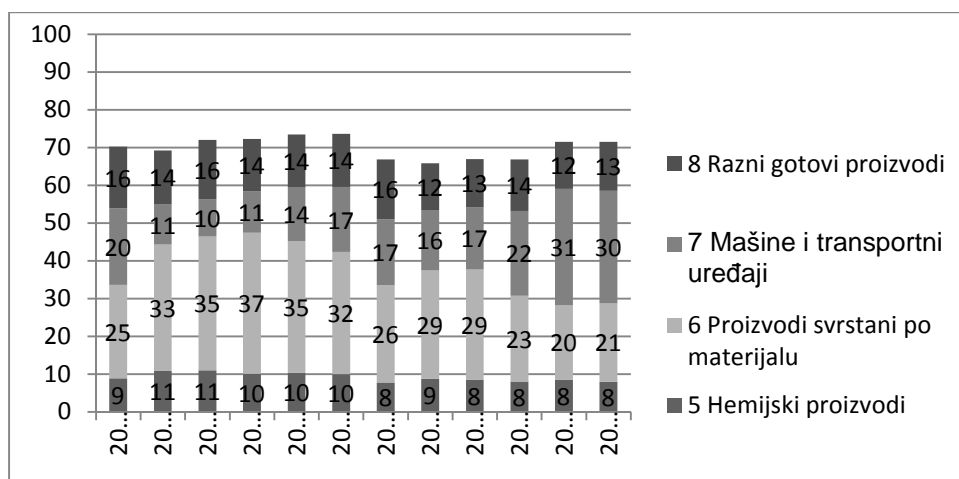
U 2014. godini vrednost spoljnotrgovinske razmene prerađivačke industrije, mereno u tekućim cenama, bila je 3 puta veća u odnosu na 2003. godinu; pri čemu je izvoz porastao 4,5 puta, dok je uvoz gotovo 2,5 puta. Zanimljiva karakteristika je to da je vrednost uvoza tokom celog posmatranog perioda u proseku skoro duplo viša od vrednosti izvoza, ali ohrabruje činjenica da se disproporcija između vrednosti uvoza i izvoza usled viših izvoznih stopa rasta smanjuje. U 2014. godini, na primer, vrednost uvoza je viša od vrednosti izvoza za samo 16%. Zahvaljujući bržim stopama rasta izvoza u odnosu na uvozne stope rasta, aktuelan je trend smanjenja spoljnotrgovinskog deficita, čija je vrednost u protekljima nekoliko godina inače bila na prilično visokom nivou. Osim toga, došlo je i do poboljšanja

koeficijenta pokrivenosti uvoza izvozom. Naime, pokrivenost uvoza izvozom je u 2014. godini dostigla 86,3%, dok je u 2003 koeficijent iznosio svega 44,2%.

STRUKTURA SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE PROIZVODA PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE PO ODABRANIM SEKTORIMA SMTK

Posmatrano prema sektorima SMTK², u 2014. najvažnije učešće u izvozu imaju *mašine i transportni uređaji* (30%), slede *proizvodi svrstani po materijalu* (21%), *razni gotovi proizvodi* (13%) i *hemijski proizvodi* (8%), a ova četiri sektora zajedno čine 72% ukupnog izvoza. Kao što je prikazano na grafikonu 2, u poređenju sa 2003. godinom, došlo je do promene kako redosleda, tako i učešća pojedinih sektora SMTK u ukupnom izvozu. Naime, *proizvodi svrstani po materijalu* su smanjili svoj udeo i ustupili vodeću poziciju *mašinama i transportnim uređajima*, čije je učešće sa druge strane poraslo. Učešće *raznih gotovih proizvoda* se smanjilo, dok je učešće *hemijskih proizvoda* ostalo na gotovo istom nivou.

Grafikon 2. Učešće proizvoda prerađivačke industrije u ukupnoj vrednosti izvoza, po odabranim sektorima SMTK, u %

Izvor: RZS

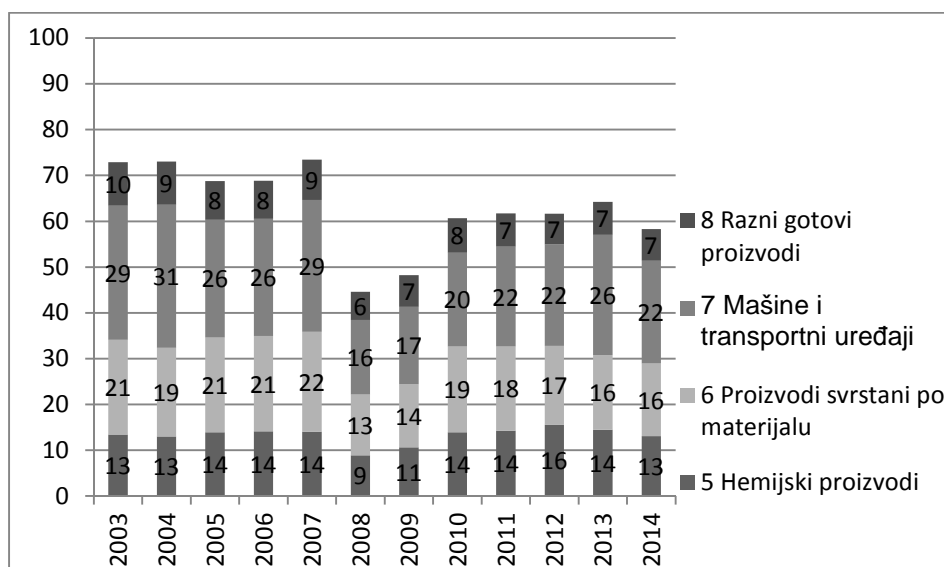
Ukoliko se posmatra čitav period od 2003. do 2014, mogu se uočiti oscilacije učešća *proizvoda svrstanih po materijalu*, kao i *mašina i transportnih uređaja*

² Kao što je već navedeno u metodološkim napomenama, analizom su obuhvaćeni 5, 6, 7 i 8. sektori

tokom vremena. Naime, *proizvodi svrstani po materijalu* od 2003. do 2006. su beležili rastući trend svog učešća, koji je bio prekinut u periodu privredne krize. Do blagog povećanja učešća došlo je u 2010-2011, ali od 2012. pa nadalje udeo *proizvoda svrstanih po materijalu* se smanjivao. Kod *mašina i transportnih uređaja* evidentno je naglo smanjenje učešća u 2004. godini, nakon čega u naredne dve godine udeo sektora u izvozu se nije menjao. Počev od 2007, izuzev 2010. godinu, učešće *mašina i transportnih uređaja* se kontinuirano povećava.

Kad je uvoz u pitanju, u 2014. u odnosu na 2003. nije došlo do primetnih promena ni u redosledu, niti u učešću najznačajnijih sektora SMTK. Dominantan sektor jesu *mašine i transportni uređaji*, čije je učešće u ukupnoj vrednosti robnog uvoza u 2014. bilo na nivou od oko 1/4. Na drugom mestu po značaju, sa učešćem od oko 1/5, jesu *proizvodi svrstani po materijalu*. Treći su *hemijski proizvodi*, čije je učešće iznosilo 13%, a gotovi proizvodi su na četvrtoj poziciji sa učešćem od 8%. Posmatrano u celini, učešće svih odabranih sektora u uvozu je iznosilo gotovo 60%.

Grafikon 3. Učešće proizvoda prerađivačke industrije u ukupnoj vrednosti uvoza, po odabranim sektorima SMTK, u %

Izvor: RZS

Na strani uvoza, učešća odabranih sektora SMTK se nisu značajno menjali tokom posmatranog perioda. Izuzetak su prve dve godine po izbijanju svetske

ekonomske krize, 2008. i 2009, kada se učešće svih odabranih sektora znatno smanjilo, a naročito kod *mašina i transportnih uređaja i proizvoda svrstanih po materijalu*. U 2010. godini sva četiri sektora su zabeležila rast učešća, a nakon toga, tendencija skromnog rasta je sve do 2013. godine bila nastavljena kod *mašina i transportnih uređaja*. Kod *proizvoda svrstanih po materijalu* je uočljiva dinamika neznatnog smanjenja učešća, a isto to važi i za hemijske proizvode. Učešće raznih gotovih proizvoda u ukupnom uvozu ostaje u protekle četiri godine na istom nivou.

Tabela 1. Deset grupa proizvoda SMTK sa najvećim učešćem u izvozu, u %

2003		2013	
Grupa proizvoda SMTK	Učešće	Grupa proizvoda SMTK	Učešće
Vazduhoplovi i oprema	9,0	Putnički automobili	13,3
Valjani proizvodi, neplatirani	4,8	Oprema za distribuc. el. energ.	3,9
Gume za automobile i sl.	3,7	Gume za automobile i sl.	2,8
Obuća	3,1	Bakar	2,8
Proizvodi od plastike, nn	2,8	Proizvodi od plastike, nn	2,2
Lekovi	2,5	Elek. i neelek. oprema za domaće.	2,0
Bakar	2,1	Pribor za odeću od tekstila	1,9
Muški kaputi, jakne i sl.	2,0	Nameštaj i delovi	1,9
Nameštaj i delovi	2,0	Obuća	1,9
Aluminijum	1,9	Rotacione električne mašine	1,7

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka RZS

Kada se analiziraju podaci na nižem nivou agregacije, odnosno prema grupama proizvoda³, mogu se primetiti određene promene u strukturi kako na strani izvoza, tako i na uvoznjoj strani. Kao što se vidi iz Tabele 1, samo četiri od 10 najznačajnijih grupa proizvoda iz 2003. su prisutne i na spisku iz 2013, pri čemu je uočljivo smanjenje njihovog značaja, izuzev u slučaju bakra, koji je dospelo sa sedme na četvrtu poziciju. Zanimljivo je da su prvo i drugo mesto u strukturi izvoza zauzeli proizvodi koji nisu prisutni na listi iz 2003. godine - putnički automobili i oprema za distribuciju električne energije. Uzimajući u obzir to da ove grupe proizvoda nose viši nivo dodate vrednosti, može da se zaključi da je u strukturi izvoza došlo do kvalitativnog poboljšanja. Takođe, važna strukturna promena jeste drastično smanjenje proizvoda čelične industrije, koji su sredinom 2000-ih imali dominantno

³ Analizom su obuhvaćeni deset grupa proizvoda u okviru 5-8. sektora SMTK, sa najvećim učešćem u izvozu i uvozu.

učešće u izvozu. Ova situacija je pre svega posledica smanjenja tražnje za čelikom na svetskom tržištu do koje je došlo nakon eskalacije svetske ekonomske krize, a tokom poslednjih par godina se javile i dodatne komplikacije zbog nedovršenog procesa privatizacije železare u Smederevu.

Kad je uvoz u pitanju, može se doći do zaključka, da četiri grupe koje su 2003. imale najveće učešće u izvozu su prisutne među pet najvažnijih u 2013, i njihovo učešće se nije značajnije promenilo (kumulativno na nivou od oko 10% u ukupnom uvozu) (Tabela 2.). Takođe se može uočiti da je u poslednjih nekoliko godina porastao značaj obojenih metala i lekova, a sa proširenjem proizvodnje automobila i uvoz odgovarajućih komponenti. S druge strane, usled pada proizvodnje čelika došlo je do značajnog smanjenja uvoza koksa, koji je do pre par godina spadao među najdominantnije uvozne proizvode (Branković A. i Baranenko E., 2014, str. 575).

Tabela 2. Deset grupa proizvoda SMTK sa najvećim učešćem u uvozu, u %

2003		2013	
Grupa proizvoda SMTK	Učešće	Grupa proizvoda SMTK	Učešće
Tkanine od pamuka	4,2	Delovi, pribor za motor. vozila	8,0
Putnički automobili	4,0	Lekovi	3,2
Mašine za AOP i jedinice	2,6	Putnički automobili	2,7
Hartija i karton	2,6	Hartija i karton	1,9
Telekomunikaciona oprema	1,9	Telekomunikaciona oprema	1,7
Lekovi	1,6	Aluminijum	1,6
Oprema za zagrevanje, hlađenje	1,5	Oprema za distribuc. el. energ.	1,6
Motorna vozila za prevoz robe	1,4	Proizvodi od plastike,nn	1,5
Elek. i neelek. oprema za domać.	1,4	Đubriva(sem sirovih)	1,4
Maš. za pojedine ind. gr. ostale	1,4	Rotacione električne mašine	1,1

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka RZS

Upoređenje podataka iz Tabela 1 i 2 pokazuje da nekoliko grupa proizvoda prerađivačke industrije su među najzastupljenijim kako na strani izvoza, tako i na strani uvoza. U pitanju su bakar, oprema za distribuciju električne energije, putnički automobili, proizvodi od plastike.

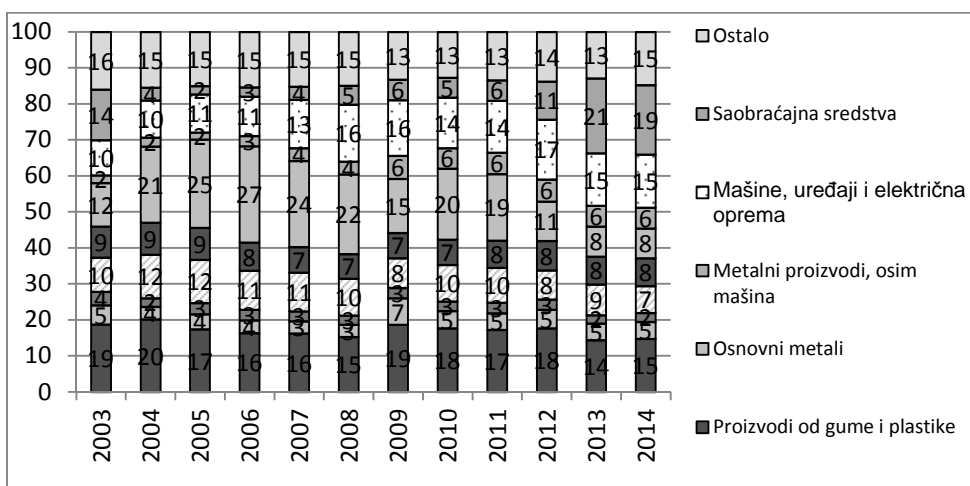

STRUKTURA SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE PO KLASIFIKACIJI DELATNOSTI

Posmatrano prema Klasifikaciji delatnosti (KD), vrednost kako izvoza tako i uvoza u 2014. u odnosu na 2013. godinu porasla je kod svih sektora. Na strani izvoza, natprosečno povećanje su ostvarili duvanski proizvodi (17 puta), metalni proizvodi, osim mašina (12 puta) i koks i derivati nafte (9 puta), dok su u uvozu najveći nivo rasta zabeležili koks i derivati nafte (7 puta) i proizvodi od gume i plastike (4 puta).

Dominantan sektor u izvozu u 2014. godine, sa učešćem od 19% jesu saobraćajna sredstva, slede mašine, uređaji i električna oprema (15%) i prehrambeni proizvodi (15%). U uvozu prednjače mašine, uređaji i električna oprema (19%), hemikalije, hemijski proizvodi i osnovni farmaceutski proizvodi (19%) i saobraćajna sredstva (15%).

Grafikon 4. Struktura izvoza po klasifikaciji delatnosti, u %

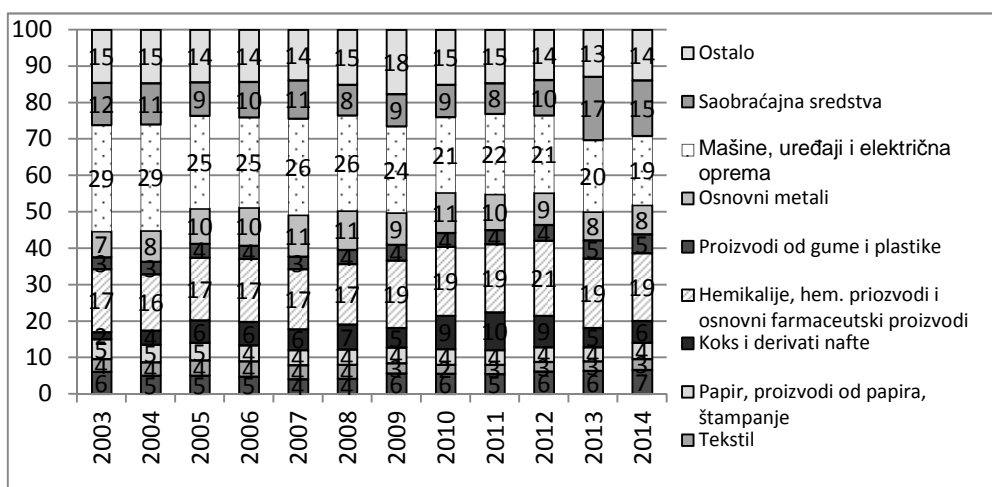

Izvor: RZS

Kada se uporede 2014. i 2003. godina, evidentno je da na strani izvoza nisu bile zabeležene značajnije promene, kada je učešće sektora u pitanju. Blago procentualno povećanje u učešću su ostvarili saobraćajna sredstva, mašine, uređaji i električna oprema, i metalni proizvodi, osim mašina, dok je kod preostalih sektora, osim odevnih predmeta, čiji udeo nije promenjen, došlo do neznatnog smanjenja u učešću. Promene su, međutim, nastale u redosledu – prehrambeni proizvodi su ustupili prvu poziciju saobraćajnim sredstvima, drugu

poziciju, na kojoj se u 2003. godini nalazile saobraćajna sredstva, podelili su mašine, uređaji i električna oprema i prehrambeni proizvodi, dok su se na trećem mestu našli osnovni metali i proizvodi od gume i plastike.

Grafikon 5. Struktura uvoza po klasifikaciji delatnosti, u %

Izvor: RZS

Na strani uvoza, u odnosu na 2003. godinu primetna promena je ostvarena jedino u okviru sektora mašine, uređaji i električna oprema, gde je došlo do smanjenja učešća sa 29% na 19%. Takođe, smanjen je udeo papira, proizvoda od papira, štampanja i tekstila, dok ostali sektori beleže skromno povećanje učešća. Što se redosleda tiče, on se nije značajno menjao.

Kad se sagledavaju promene tokom vremena, vidi se da je učešće nekih sektora, naročito na strani izvoza primetno variralo. Naprimera, udeo saobraćajnih sredstava se značajno smanjio u 2004. godini i bio je nizak sve do 2007. godine. Nakon toga, sledi period blagog porasta učešća, a od 2012. je uočljiva intenzivnija dinamika rasta, usled čega saobraćajna sredstva postaju najvažniji sektor u izvozu prerađivačkih proizvoda. Sektor osnovnih metala, odnosno njegovo učešće u izvozu tokom posmatranog perioda takođe karakterišu velike oscilacije. Počev od 2004. pa sve do 2008. godine, ovaj sektor je imao dominantno učešće u izvozu. U 2009. sektor smanjuje učešće da bi u naredne dve godine ponovo dobio vodeću poziciju u strukturi izvoza. Međutim, od 2012. godine osnovni metali pokazuju tendenciju smanjenja svog udela, koji je u 2014. godini bio svega 8 % (u 2004. godini njihovo učešće je iznosilo 21%).

Za razliku od izvoza, na strani uvoza tokom celog posmatranog perioda nisu primećene značajnije promene učešća. Kao izuzetak može biti naveden sektor mašine, uređaji i električna oprema, koji pokazuje tendenciju kontinuiranog smanjenja svog učešća.

STRUKTURA SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE PREMA NAMENI INDUSTRIJSKIH PROIZVODA

Metodologija koja omogućava posmatranje strukture i dinamike spoljnotrgovinske razmene iz drugačijeg ugla jeste Nomenklatura namene industrijskih proizvoda. Nomenklatura sve proizvode svrstava u šest grupa: energija, intermedijarni proizvodi, kapitalni proizvodi, trajni proizvodi za široku potrošnju, netrajni proizvodi za široku potrošnju i ostali proizvodi, od kojih će, obzirom da je rad fokusiran na prerađivačku industriju, analizom biti obuhvaćeni samo kapitalni proizvodi, proizvodi za široku potrošnju⁴ i intermedijarni proizvodi.

Posmatranjem tendencija spoljnotrgovinske razmene u okviru tri gore navedene grupe proizvoda, može se doći do zaključka da je u periodu 2003 – 2014. došlo do nominalnog povećanja izvoza kod svih grupacija. Pri čemu, u 2014. godini u odnosu na 2003. godinu, mereno u tekućim cenama, izvoz kapitalnih proizvoda se nominalno povećao gotovo 6 puta, izvoz proizvoda za široku potrošnju 3,6 puta, dok kod intermedijarnih proizvoda obim izvoza je bio 4 puta veći. Na strani uvoza takođe je došlo do povećanja, ali u znatno manjoj meri. Naime, obim uvoza kod intermedijarnih proizvoda porastao je 2 puta, kod kapitalnih proizvoda 1,9 puta i kod proizvoda za široku potrošnju 1,8 puta.

Analiza strukture izvoza zasnovana na komparaciji podataka iz 2003. i 2014. godine pokazuje da su u 2014. intermedijarni proizvodi sa učešćem od 34% zadržali dominantan položaj, dok su drugu poziciju koja je u 2003. pripadala netrajnim proizvodima za široku potrošnju, zauzeli kapitalni proizvodi, čiji je udeo u 2014. iznosio 27%. Učešće netrajnih proizvoda se smanjilo na 24%, dok je kod trajnih proizvoda za široku potrošnju ostalo isto.

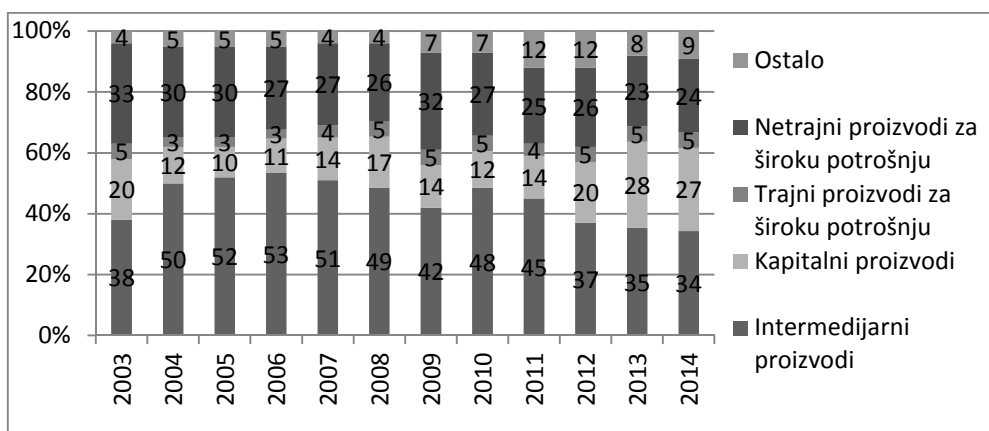
U slučaju kada se posmatraju promene strukture tokom celog perioda 2003 – 2014, može se uočiti da je dolazilo do primetnih oscilacija. Naime, intermedijarni proizvodi su počev od 2004. sve do krize učestvovali u izvozu u proseku sa oko 45%. Nakon pada u 2009. godini, u 2010. učešće intermedijarnih proizvoda u

---

⁴ Proizvodi za široku potrošnju uključuju trajni i netrajni proizvodi za široku potrošnju

izvozu se gotovo vraća na predkrizni nivo, ali od 2011 je ponovo na silaznoj putanji. Udeo kapitalnih proizvoda u izvozu, periodu od 2004. do 2011. godine se gotovo nije menjao i bio je u proseku na nivou od 13%, dok je od 2012. uočljiv trend povećanja učešća, čija je vrednost u 2014. godini dostigla 27%. Kada su proizvodi za široku potrošnju u pitanju, i to kako trajni tako i netrajni, u predkriznom periodu takođe nisu bile zabeležene značajnije promene u učešću.

Grafikon 6. Struktura izvoza po ekonomskoj nameni proizvoda, u %

Izvor: RZS

Na uvoznjoj strani, kad se uporedi učešće pojedinih sektora u 2014 i 2003. godini, može se doći do zaključka da se struktura nije značajno menjala. Intermedijarni proizvodi čije je učešće u 2014. dostiglo 38%, su zadržali dominantan položaj. Kapitalni proizvodi uprkos smanjenju na 26% su ostali na drugoj poziciji, dok treće mesto u strukturi uvoza, sa učešćem od 17% su ponovo zauzeli netrajni proizvodi za široku potrošnju.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu analize glavnih trendova, kao i strukturnih promena u okviru spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije mogu da se izdvoje nekoliko zaključaka. Najpre, kada su opšte tendencije u pitanju, može se uočiti da je tokom perioda 2001-2014. godine spoljnotrgovinsku razmenu proizvoda prerađivačke industrije je karakterisala viša stopa rasta vrednosti izvoza u odnosu na vrednosti uvoza. Rezultati izvršene analize pokazuju da je tokom posmatranog perioda vrednost izvoza pomenutih proizvoda realno porasla 4,5 puta, a vrednost

uvoza gotovo 2,5 puta. Zahvaljujući tome aktuelna je dinamika smanjenja spoljnotrgovinskog deficita, čija je vrednost u 2014. godini dostigla svoj minimum od 1,6 milijardi evra. Izvesna poboljšanja pojedinih pokazatelja spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije se posebno uočavaju nakon izbijanja svetske ekonomske krize, a razlog se, između ostalog, krije u pretpostavci da je ona imala izraženiji negativni efekat na uvoznu nego na izvoznu tražnju.

U strukturi spoljnotrgovinske razmene dolazi do važne kvalitativne promene, a to je povećanje u izvozu učešća proizvoda viših faza prerada, pre svega proizvoda mašinske industrije pored smanjenja učešća poluproizvoda (metalske industrije) i radno-intenzivnih gotovih proizvoda. Usled toga, od 2011. godine učešće kapitalnih proizvoda takođe beleži kontinuirani rast.

Međutim, neke karakteristike razmene proizvoda prerađivačke industrije mogu se oceniti kao nepovoljne. Naime, uprkos pozitivnoj dinamici promena u strukturi spoljnotrgovinske razmene, u izvozu još uvek visoko učešće imaju proizvodi koji nose nižu dodatnu vrednost. To ukazuje na postojanje dubokih strukturnih problema, među kojima najvažniji jeste nedovoljna specijalizacija prerađivačke industrije, usled čega nije moguće da se razvije efikasna distributivna mreža, proizvodnja diferenciranih proizvoda, kao ni da se koriste drugi pozitivni efekti eksterne ekonomije obima. Drugi važan problem jeste visoka zastupljenost u strukturi izvoza pojedinih grupa proizvoda, kao što su, na primer, putnički automobili ili bakar, što može dovesti do toga da promene u inostranoj tražnji za ovim proizvodima značajno poremete nivo ukupne spoljnotrgovinske razmene Srbije.

Osim više pomenutih, strukturni problemi koji su takođe negativno uticali i još uvek utiču na spoljnotrgovinske performanse republike Srbije jesu niska konkurentnost srpskih proizvoda prerađivačke industrije, kao i neprilagođenost proizvoda novim međunarodnim standardima i tehničkim normama; tehnološko i kadrovsko zaostajanje; niska ulaganja u nauku i tehnološki razvoj; brojne administrativne prepreke i nedovoljna podrška izvozu. Posebno bi moglo biti istaknuto nedovoljno efikasno angažovanje od strane države, kao glavnog kreatora ukupne ekonomske i industrijske politike. Naime, uprkos određenim poboljšanjima kao što je smanjenje javnih rashoda, smanjenje administrativnih prepreka u nekim oblastima (pre svega u građevinarstvu), intenziviranje realizacije strukturnih reformi, povećanje ulaganja u infrastrukturu, još uvek nisu uloženi dovoljni naponi koji bi vodili sprovođenju efikasnije antimonopolske politike, poboljšanju zakonske regulative, a samim time i stvaranju konkurentnijeg poslovnog ambijenta. Između ostalog, ključni elementi koji danas nedostaju a koji

bi mogli doprineti ubrzanju strukturnih promena u okviru spoljnotrgovinske razmene proizvoda prerađivačke industrije jesu izvozno orijentisana strategija industrijalizacije, jasnije definisana politika podrške izvoza, kao i završetak procesa pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji.

LITERATURA

1. Branković, A., Baranenko E. (2014) „Analiza spoljnotrgovinske razmene prerađivačke industrije“, *Deindustrijalizacija u Srbiji: mogućnosti revitalizacije industrijskog sektora*, Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija.
2. Mičić, V. (2013) „Strukturne promene i specijalizacija prerađivačke industrije Srbije“, *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Srbije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
3. Republički zavod za statistiku -Saopštenja: Saopštenja sa oznakom ST12 objavljena tokom februara 2003. i 2004. godine., Saopštenja sa oznakom ST13-G objavljena u periodu 2006-2014. godine., Saopštenje sa oznakom ST13 objavljeno 03.02.2005.
4. Evropska centralna banka, Statistical Data Warehouse:
<http://sdw.ecb.europa.eu/>
5. Evrostat, On-line baza podataka:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
6. Evrostat, Ramon - Indeks tabela usaglašenosti:
http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/reasons/index.cfm?TargetUrl=LST_REL
7. Republički zavod za statistiku, On-line baza podataka:
<http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>

SUMMARY

STRUCTURAL CHANGES IN SERBIAN TRADE IN MANUFACTURED GOODS

The paper is focused on the analysis of the trade performance of manufactured goods in the Republic of Serbia during the 2003-2014 period, with special emphasis on the observation of structural changes. In order to provide more complex analysis of the main tendencies, as well as structural changes that have appeared during the observed period, the structure of export and import has been examined according to the relevant international trade classifications.

The conducted analysis shows that over the observed period, especially during the last few years, improvements in certain indicators of trade of manufactured goods have occurred. Namely, the trade deficit has decreased and the export/import ration has improved in some categories. Nevertheless, the crucial problems and weaknesses that hamper more effective structural changes in trade in manufactured goods include low competitiveness of Serbian manufacturing industry, the decline in industrial production, inadequate export structure, as well as inadequate support measures.

Key words: international trade, export, import, manufacturing, structural changes, Republic of Serbia